

CURIERUL CREȘTIN

ORGAN OFICIAL AL DIECEZEI DE GHERLA.
 CU UN ADAOS NEOFICIAL.

Abonamentul pe un an 50 Lei. Apare de 2 ori pe lună. Inserțiuni se primesc după învoiață.

Partea oficială.

Introducerea stilului nou.

Sub No. 4500 s'a trimis prin Mult Onoratele Oficii protopopești Circularul Înaltului Cor episcopesc despre introducerea cu ziua de 14 Octombrie 1924 a stilului nou în calendarul Bisericii noastre.

Acest circular s'a citit în toate bisericile poporului credincios; dacă eventual în unele biserici nu s'ar fi citit, lasăm că fără amânare cu proxima ocazie să se citească și să se tâlmăcească poporului credincios.

Gherla, la 15 Octombrie 1924.

Nr. 44-0.

Catehizare.

În noua lege pentru învățământul primar se cuprinde dispoziția care spune că „religia“... „poate fi predată și de preot“. Cum însă Biserica noastră privește învățământul religios din orice școală, ca o parte, — și încă chiar ca pe una din cele mai importante — a predicării legii creștine, carea predicare nu poate admite să fie încredințată decât celor cari au pentru aceasta autorizare și misiune specială dela mai marii bisericesti, preoților, pregătiți anume în scopul acesta, — admitând numai excepțional să poată fi întocmiți din partea unor învățatori de legea noastră, cărora li se dădea în acest caz autorizare specială — a înaintat prin Arhieriei Săi o adresă în cauză Ministerului instrucțiunii publice. În aceea adresă spunem, că Arhieriei bisericii române unite nu pot trece sarcina acestui învățământ în grija învă-

țatorilor, ci doresc ca să rămână și pe mai departe între atribuțiile preoției noastre, care ca și în trecut, va face acest serviciu gratuit și rezervându-și Biserica noastră asupra acestui învățământ și controlul necesar.

Dreptaceea reîmprospețăm Venerabilului Cler diecezan în amintire obligațiunea strictă ce au de a catehiza pe școlari și-lîndemnăm cu toată înzistența să o împlinească cu zel și cu iubire, socotind că neîmplinindu-o s'ar face vinovat de neîmplinirea unei părți esențiale a oficiului. Orice obstacole ce ar întimpină întru împlinirea acestei obligațiuni să se arete fără întârziere.

Fraților protopopi li aducem aminte că ei sunt și rămân ca și în trecut inspectorii și organele de control a Bisericii pentru învățământul religios din protopopiatele lor. Vor cere, în acest scop, dela fiecare preot aratarea oarelor de catehizație purtând bună grija, că numărul oarelor de religione — în înțelesul legii — și la școlile primare și la toate școlile de orice categorie, să nu fie mai mic de 2 la săptămâna, — și vor ști, că una din principalele lor îndatoriri este controlarea și îndrumarea învățământului religios. — Fiecare protopop ni va face în cauză raport fidel cu finea fiecărui semestru școlar.

Mai amintim tuturor de sancțiunile puse în prevedere celor neglijenți, deși nu pentru acelea, ci din iubire și zel față de suflete și de Biserica Domnului este a se îndrăgi și împlini o atât de însemnată și dulce obligațiune. Unde apoi — din orice motive — preotul nu ar putea satisface îndatoririi sale de a ca-

tehiză, el, respective protopopul tractual ni va indica pe învățătorul de legea noastră prin care s'ar înlocui, spre a da acestuia din partea noastră în acest caz autorizarea specială.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4610.

Achitarea salariilor.

Conform ordinelor în vigoare, salariile date din partea Statului numai acelor se pot licvida, cari și-au achitat impozitul global.

Lăsam în urmăre tuturor oficiilor protopopești, ca numai acelor preoți să achite salariile, cari vor dovedi cu chitanța perceptoratului respectiv, că au plătit impozitul global pentru întreg anul.

Din șed. cons. 7 Octomvrie 1924.

Nr. 4287.

Concurs la postul de exactor diecezan.

Postul vacant de exactor diecezan dela serviciul central se curentează cu termenul de *Noemvrie 1924*.

Postul este retribuit cu salar de bază lunar de 1050 Lei și accesoriile legale.

Reflectanții la acest post au să-și înainteze cererile lor, instruite cu documentele ce se recer la concursul pentru beneficiile parohiale, la acest Ordinariat în termenul concursual.

Din șed. cons. 11 Oct. 1924.

Nr. 4398.

NUMIRI.

Mult Onoratul și Clarisimul Domn *Dr. Alexandru Ciplea* profesor al Academiei de teologie este delegat pentru anul școlastic 1924/25 inspector catehetic pentru școlile secundare de pe teritoriul eparhiei.

Din șed. cons. 3 Octomvrie 1924.

Nr. 4248.

Onoratul *Ioan Pop* administrator în *Coșeiu* (tr. Oârței) este numit *paroh*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4158.

Onoratul *Mihailă Someșan* preot în *Figa* (D. Beclean) este numit *paroh*

la parohia *Șieu Cristur* (D. Bistriții).

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4198

Onoratul *Emil Fuciec* preot în *Rozavlea* (D. Iza) este numit *paroh* la parohia *Satul nou de sus* (D. Baia Sprie).

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4197.

Onoratul *Aurel Drăgan* preot nou hirotonit este numit la parohia *Strențiu* (D. Băseștilor) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4194.

Onoratul *Ștefan Botha* preot nou hirotonit este numit la parohia *Lemniu* (D. Ciocmanului) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4187.

Onoratul *Eugen Pop* preot nou hirotonit este numit la parohia *Curtuișul mare* (D. Șomcutei) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4191.

Onoratul *Nicolae Nechita* preot nou hirotonit este numit la parohia *Băiuț* (D. Lăpușului) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4193.

Onoratul *Coriolan Coza* preot nou hirotonit este numit la parohia *Capnic* (D. Mănăsturului) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4190.

Onoratul *Petru Scridon* preot nou hirotonit este numit la parohia *Buteasa* (D. Șomcutei) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4192.

Onoratul *Ioan Ghițiu* preot nou hirotonit este numit la parohia *Stârciu* (D. Crasnei) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4246.

Onoratul *Augustin Talos* exactor diecezan este numit la parohia *Bănișor* (D. Crasnei) în calitate de *administrator local*.

Din șed. cons. 3 Oct. 1924.

Nr. 4247.

Onoratul *George Ștenc* preot în Capnic (D. Mănășturului) este numit *administrator local* la parohia *Groși* (D. Băii Mari).

Din șed. cons. 30 Sept. 1924.

Nr. 4 89.

Mult Onoratul și Clarisimul Domn *Dr. Epaminonda Lucaciu* profesor de religione în Satu mare este numit *paroh* la *Șișești* (D. Băii Sprie).

Din șed. cons. 11 Octomvrie 1924.

Nr. 4410.

Onoratul *Ambroziu Plaian* paroh în Silivaș (D. Gherlei) este numit *protopop onorar*.

Din șed. cons. 11 Oct. 1924.

Nr. 4408.

Onoratul *Valentin Sima* paroh în Curitau (D. Șamșodului) este numit *protopop onorar*.

Din ocazia sfințirii bisericii din Curitau ținute la 5 Oct. 1924. Nr. 4409.

Onoratul *Andrei Pop* preot în Șișești este numit în calitate de *paroh* la *Eriu Chișfalău* (D. Eriului).

Din șed. cons. 11 Oct. 1924.

Nr. 4405.

Mult Onoratul *Teodor Bohățiel* paroh-protopop în Năpradea (D. Năpradea) este numit la parohia *Santău* (D. Sarvad) în calitate de *paroh*.

Din șed. cons. 11 Oct. 1924.

Nr. 4406.

Onoratul *Vasile Erdős* capelan personal în Târșolț este numit în calitate de *administrator local* la parohia *Lechința* (D. Țării Oașului).

Din șed. cons. 11 Oct. 1924.

Nr. 4407.

Primit în clerul tinăr.

Este primit în clerul tinăr *Antoniu Coșbuc* din Năsăud.

Din șed. cons. 30 Sept 1924.

Nr. 4147.

Episcop Dr. Iuliu Hossu.

Partea neoficiala.

DISCURSUL P. S. S. EPISCOPULUI DIECEZAN, DR. IULIU HOSSU.

Ținut la discuțiunea generală a legii învățământului primar, în ședințele Senatului dela 7 și 9 Iunie 1924 *)

PARTEA I.

(Ședința dela 7 Iunie).

(Urmare).

Atunci când s'a cerut statificarea cu atâta grabă, și repet, cu atâta grabă, — sa nu se iea această ca și cum a-și vorbi împotriva vreunei guvernări — când s'a cerut statificarea pentru prima oară, atunci am spus: Biserica este totdeauna gata a conlucra cu puterea executivă a Statului; Biserica este aceeaș, eri, azi și mâine, dar nu poate suferi fără cuvânt suprimarea școlilor sale, cassarea dreptului său sfânt.

Și nu le spun acestea pentru a acuza sau supăra, dar graba a fost așa de mare

numai cu statificarea școlilor bisericilor românești, pentru că văd că cele minoritare, cele ungurești și săsești, nu s'au statificat și bine s'a făcut, căci nu trebuie să ne temem de cultura nimănui, ci de incultura lui, și nu au scăzut în număr, ba din contra s'au înmulțit, — încât am rămas surprinși de aceeaș grabă mare pentru școlile noastre. Antunci se credea că până la sfârșitul anului 1919, să se treacă întreg procesul și să începem o viață nouă.

Acesta a fost începutul durerilor.

Am spus, d-nii mei; neamul românesc nu este hărăzit să trăiască 10, 20, 100 de ani, dar veacurile sunt în mâna Domnului, hai să zicem cel puțin încă 2000 ani.

Voci: În vecii vecilor!

P. S. S. Episcopul Dr. Iuliu Hossu: A bună seamă în vecii vecilor. Cum spunea acel bătrân, căruia cineva i-a dorit să ajungă 100 de ani și el i-a răspuns: Prea Sfinte, de ce să punem hotar milei lui Dumnezeu? Dacă a hotărît mai mult, să fie mai mult. Așa dar, eu încă doresc ca în vecii vecilor să trăiească, și am convingerea, d-lor senatori, că poporul român va trăi în vecii vecilor, dacă va păstra acest suflet, creștinesc

*) După „Monitorul Oficial“ Nr. 78 din 1 Iulie 1924.

întreg, curat și neprihănit, acest suflet cu care acum pășește pe pragul unei vieți noi. Atunci în adevăr că acest popor va trăi în vecii vecilor.

Mult ne-a îndurerat această grabă cu care se cerea statificarea școlilor noastre și în durerea sufletului am zis — și iarăși, nu ating alesul și valorosul corp didactic — dar este bine și trebuie să repet și acum ceea ce am spus atunci. Nu avem nimic în contra, ca corpul învățătoresc să dorească și să ceară, și să ceară cu insistență, ca să treacă la Stat, acum al nostru pe vecie, însă nu află de justificat ca să se întoarcă asupra bisericii și să ceară ca să i-se ia școlile. La aceasta nimic nu l-a îndreptățit. Acestea le-am spus și cu durerea sufletului le-am spus, pentru unele cazuri dureroase care s'au întâmplat în lupta care am purtat-o, și în toamna anului 1918, atunci când ni se cerea să cedăm școlile, să trecem învățătorii la Stat și se încerca să ni-se exproprieze clădirile. Spre cinsta corpului învățătoresc, fie zis numai unele cazuri au fost când ne-au părăsit. Și am zis: acei d-ni învățători care de fapt, în toamna anului 1918 ni-au părăsit pe noi în luptă și a rămas biserica singură, acum pot trece în dragă voie la Stat, căci este Statul nostru, și să-i sara într'ajutor, dar să nu ceară ca să i-se suprimă și drepturile și școlile bisericii, în slujba căreia au fost până atunci.

Să trecem mai departe, d-lor senatori, cu acest proces dureros. N'am pus piedecă stăpânirii de pe atunci, care ne-a cerut, ca să demitem din serviciul bisericii pe unii preoți și mai mulți învățători, pentru ca să sară în ajutorul Statului, lipsit de funcționari, lipsiți de învățători, și de profesori. Mai ales pentru a trece în învățământul Statului, atât primar cât și secundar, noi nu am pus nici o piedecă, de a se înrolă la Stat, în toate ramurile învățământului. Ni s'a cerut chiar ca să treacă și în administrație, și am spus că ar fi cu mult mai bine pentru țară să rămâie preotul, preot în satul lui și învățătorul la catedra lui, dar încă nici acolo n'am pus piedecă la stăruințe repetate și am sărit în ajutorul Statului nostru în prima fază a organizării sale.

Învățătorii, lăsați din partea noastră să sară în ajutorul Statului, au trecut la școlile Statului, dar au rămas catedrele din școlile bisericesti vacante. Și ne-am trezit că școlile noastre bisericesti au rămas lipsite de învățători, prin aceea că i-am lăsat să treacă în număr mare în serviciul Statului român. Am ajuns dar de a ne fi rărit rândurile învățătorimei simțitor.

D-lor senatori, ne ajung alte încercări, — vorbesc tot de ce s'a petrecut la 1919: — primim o somare, noi Episcopia: „să a-

duceți în ordine edificiile școlare în decurs de 15 zile, altminteri școala se desființează". Această formulă noi o cunoaștem foarte bine, am cunoscut-o din trecut și cei cari ne-au îndreptat-o acum nu au făcut decât să ne trimită aceeași formulă veche. În 15 zile, în 1919 și 1920.

D. Dr. C. Angelescu, ministrul instrucțiunii: În 1920 nu eram noi.

P. S. Sa Episcopul Dr. Iuliu Hossu: Nici în 1919 nu ați fost d-voastră, ci eră consiliul dirigent. Pentru aceea nu trebuie să fie nici o supărare că parte are fiecare în pregătirea acestui martiriu. Sunt deosebiri de păreri, au fost și sunt neînțelegeri pe toate chestiile publice, dar pe chestia statificării școlilor noastre am văzut o rară cooperare.

Suprimarea școlilor bisericii românești a fost o părere împărțită de toți, fără deosebire. Eu nu știu dacă se împlinește în aceasta o lege superioară, căreia se pregătește acest martiriu pentru ceea ce a fost mai scump sufletului nostru pentru ca să-și termine cariera în sânul neamului încununată de aureola martirului.

Întru pregătirea acestei aureole, să nu fie nici o supărare, cu toții au partea lor. Așa dar după formula bine cunoscută, de 15 zile trebuiau aduse toate clădirile școlare în bună ordine, urmând, la caz contrar, sancțiunea desființării. În cursul revoluției în unele părți bietul popor neștiind ce face, dar fiindcă simțea că trebuie să strice ceva, el a mers și a stricat din școli și uși și ferestre și bănci și de toate.

Așa dar noi să ne aducem în ordine în curs de 15 zile, căci altfel se va suprima școala. Ceea ce este cu neputință, este cu neputință. Și a fost cu neputință a repara și a restaura ce a nimicit războiul și ce a încununat revoluția. Așa dar alt motiv de desființare pentru școlile noastre.

Am mers înainte. Ce urmează după această încercare? Ne vine o adresă: nu aveți învățători, atunci școala s'a sistat. Noi am spus: s'ar putea ca nu numai învățători, dar nici clădire de școală să nu avem și totuși dreptul la școală, dreptul la susținerea de școală tot să-l avem, până când nu va fi suprimat.

Și aceasta, nu dintr'odată prin ordin general, ci pentru fiecare școală separat și motivat printr'un ordin special pentru fiecare școală. Ni se răspunde: de oarece nu aveți învățători, să ne cedați clădirile. Dar chiar în școlile Statului erau și sunt sute și poate chiar mii de catedre cari nu sunt ocupate. Și noi dacă nu avem învățători, eră pentru că i-am pus la dispoziție Statului pe învățătorii noștri. Aveți răbdare, o să punem învățători supleanți, o să ne creștem învățători. Luați în justă cumpănire, că am adus

jertfe pentru școala de Stat și ne-am lipsit școala noastră de învățatori pentru școala Statului nostru. Așa dar să avem răgaz. Nu făuriți cap de acuză din jertfele cari le-am adus, din binele care le-am făcut.

Nici aceasta nu a folosit. Ce a urmat? A urmat că pentru a lua și pe cei din urmă învățatori ai noștri, s'a început a nu li se da întregirile cari se dedeau celor dela Stat. S'au lăsat cu un salariu scăzut învățătorii confesionali, respectiv ai bisericilor românești, căci de aceștia vorbesc. Astfel s'a încercat să se presioneze asupra celor ce mai rămăsesse în slujba bisericii. Se înțelege că ei nu puteau rămâne muritori de foame cu familiile lor, că erau unii cari ani de-a rândul nu primeau salariu, au trecut doar și ei la Stat.

Aceasta nu este supărare, căci tot școala românească eră și tot pentru poporul românesc împlineau apostolatul. Inșă noi am ajuns din ce în ce mai mult într'o criză din ce în ce mai mare. Ne-am dus martiriul tot mai greu înainte. Căci vedeți, mai ales în felul cum s'a făcut acest lucru, este durerea, în modul procedării este tragicul, aici este martiriul. Suferința de ani de zile, nesiguranta, continuă ne muncă atunci când noi puteam și trebuia să ne aplicăm energiile în altă direcție, pentru a promova interesele neamului și ale țării. În schimb am continuat a ne lupta pentru apărarea acestei școli. Am fost copleșiți de această grijă, de această neliniște, de această continuă enervare: ce va fi cu școala?

Așa încât cu adevărat eră firesc să ni se pară că este plănuit anume, ca să fim duși până la momentul când ne mai putând rezista, să ne dăm bătuți.

Dar nici așa nu au plecat toți învățătorii. Au mai rămas „rarmantes”. Atunci s'a venit cu alte expediente și s'a spus: pentru că unii din învățatori au cerut statificarea, învățătorii, la cererea lor proprie, au fost „statificați pe loc”. Această formulă, cu adevărat nu am cunoscut-o înainte și de aceea nici nu am știut ce înseamnă la început. A fost un „novum” pentru variație. Au fost statificați pe loc, la cerere proprie, sute și sute.

Ce înseamnă această „statificare pe loc”, cu care am fost surprinși? Înseamnă că învățătorii cari se aflau ca învățatori români în școala bisericii românești, fiindcă au rămas, după toate necazurile, în butul tuturor ispitelor și a tuturor uneltirilor, credincioși acestei biserici, au fost lăsați la aceeaș școală confesională la care au fost înainte, ne-schimbându-se nimic, decât numirea. Se numește învățator de Stat. Și mai mult, fiind luați la Stat, deși rămânând acolo unde au

funcționat înainte, li se mai cere pe deasupra și un nou jurământ.

Învățătorii aceștia au făcut cu toții, un mare și solemn jurământ la Alba Iulia, unde ei au fost, cu preoții, în fruntea poporului și au proclamat unirea pe veci cu patria noastră. De asemenea pentru școlile noastre au făcut jurământ la revizorat și acum ca învățatori statificați li se mai cere un nou jurământ.

După părerea mea, aceasta a fost o greșeală, pentru că jurământul este unul și pentru că nu trebuie să se arete că este o deosebire între jurământul depus ca învățatori în școala românească, fie chiar a bisericii și jurământul pe-ltru învățator statificat.

D. N. Botez: Aci nu aveți dreptate.

D. M. Pherekyde, președinte: Vă rog nu întrerupeți.

P. S. S. Episcopul Dr. Iuliu Hossu: Așa dar, după cum vedeți, ei au trecut de bună voie și au fost „statificați pe loc”. Dar, d-lor senatori, așa enumerate lucrurile, cred că nici nu arată răul mare care s'a săvârșit, nici nu arată pericolul care se cuprinde în acest proces. Răul cel mare este demoralizarea la care se ajunge prin această măsură.

Noi aveam înaintea poporului autoritatea de care nu se putea atinge nimeni. El știa că, în trecut, dacă, adus de împrejurări și silit, hotărâ, de pild, că dă școala Statului și aceasta silit de opresiuni, mai eră Vlădica care, când i-se aducea hotărîrea, zicea că nu predă școala și nu eră predată. A hotărît silit bietul popor, dar în situația în care se găsea mai eră un refugiu: Episcopul care nu aprobă!

Acum însă ce se întâmplă? Nici nu-ți cerea de multe ori nimeni aprobarea. Forurile subalterne păreau investite cu depline puteri și de aici urmau multe confuziuni, păgubitoare pentru interesul țării, multe frecături continue între fiii aceluiaș neam, între instituțiile susținătoare de Stat, multă pagubă a intereselor neamului între acei cari cu toții doreau să lucreze cu tot sufletul lor, pentru apărarea și promovarea acestor interese. S'au făcut confuziuni la ținerea examenelor finale, pentru că multe din măsurile acestea, d-lor senatori, nu se luau cu mult înainte de începerea anului școlar, ci se luau în cursul anului școlar, ba chiar în preajma încheierii anului școlar. După luni de zile venea ordonanța, venea de multe ori în luna Maiu, în preajma examenului. Și ce se faci? Protopopul aveă îndrumarea și se prezinte la examen. Revizorul asemenea trimis să se prezinte la examen.

Dacă protopopul eră cuminte, eră condamnat la rolul de simplu asistent în școala sa, la examenul care el eră chemat să-l prezideze. De multe ori apostrofat în fața po-

porului, eră dat la o parte și mortificat în școala sa.

Lucrul putea să se rezolve și altmintreli. Frecările acestea puteau fi evitate și de bună seamă prin aceasta evitată și paguba mare a intereselor superioare. Măcinarea autorității instituțiilor, cari sunt ale noastre, ori unde ar fi, în școală, în biserică, căci suntem instituții susținătoare de Stat, este spre paguba Statului. Poporul vede înaintea sa pe acelaș preot pe care îl știe că zeci de ani a luptat pentru apărarea intereselor neamului și pe urmă îl vede nebăgat în seamă de autoritatea școlară românească, pus la o parte, înainte de rezolvarea înțeleaptă pe calea legii a chestiunii acesteia mari, a învățământului.

Pentru aceea, în durerea sufletului meu, când am văzut atâtea mizerii, când am văzut atâtea necazuri, am spus: Dacă așa este hotărât să piară aceste școli, cu câtă pagubă a neamului să se poată spune încă odată „noi lege avem și după legea noastră trebuie să moară”, dar să nu pierdem autoritatea, care este în zilele acestea atât de trebuincioasă pentru Stat.

Așa, s'a mers mai departe cu acest proces. Confuziuni din ce în ce mai mari, frecări neplăcute între autorități, în fața poporului. Am rapoartele în cari mi se spune din partea protopopilor toate cele întâmplate. Iată cum a declarat unul: am fost condamnat la rolul de simplu asistent Poporul privea uimit. De aceea binevoii a ne da lămuriri. Ce lămuriri puteam să le dau? Să le spun că s'a părăsit calea legală și nu mai avem scutul legilor? Așteptau îndurmări dela episcopie și li s'au dat lămuriri așa și așa, spunând că suntem în așteptare, că este în curs ancheta. Am încercat să acoperim greșelile ce se făceau necurmat din partea acestor organe școlare subalterne. Să salvăm cinstea Statului. Și așa am tras înainte greul anilor, spre durerea noastră, și, sunt convins, spre marea paguba a intereselor neamului și ale țării.

Pentru că nu eră absolut de lipsă ca acest proces să se facă în fața poporului. Nu eră absolut de lipsă ca să între fel de fel de cugete și fel de fel de nedumeriri în sufletele acele nevinovate. Se putea pe cale de legiferare să se facă aceasta, dacă au fost condamnate la moarte școalele noastre. Dar cele mai multe măsuri cari s'au luat, s'au luat fără să fie aduse la cunoștința respectivelor episcopii. La noi, aceasta este Constituția bisericii, că nici o măsură care se ia din partea autorităților bisericesti subalterne, a senatelor școlare, nu are putere decât dacă este adusă la cunoștința episcopiei și dacă primește aprobarea.

Nici o vânzare făcută fără aprobare care s'ar prezenta spre intabulare nu se primește,

nici chiar o donațiune nu se primește, dacă episcopia nu și-a dat aprobarea. Așa dar, fără a fi întrebați unde am avut învățători, ni s'au statificat pe loc, iar unde au fost stațiunile vacante acolo, fără știrea noastră, au fost numiți învățători de Stat, fie supleanți, fie definitivi. Confuziuni regretabile s'au produs prin această măsură. Iată, să arăt numai o pildă de statificare pe loc. Fiind în vizită canonică în Maramureș, într'o comună, Călinești, am aflat școala bisericii, școala noastră, într'un hal de nedescris. La 27 Septembrie nu eră deschisă școala. Se vede că au ținut și viței în școală. Erau neltelegeri între învățător și popor. Poporul mi-a cerut să mut pe învățor de acolo. Am spus: este în curs cercetare, trebuie să aduc numai sentința. Reintors acasă, mă trezesc d-lor senatori, că și acest învățor, după sentința mea de amovare, este statificat pe loc, în Călinești.

Ce s'a făcut? Poporul voia să scoată pe acest învățor din școală pentru abuzurile făcute și atunci nu mai eră iertat să rămână nici o zi în mijlocul poporului care voia să-l scoată. Atunci am scris secretariatului general din Cluj. Ni s'a răspuns că n'a știut, că n'a avut informațiuni la timp, că n'au fost bine informați. Aceste informații trebuia să le ceară dela autoritatea competentă. După aceea s'a trecut la o măsură și mai dureroasă, la rechiziționarea școalelor confesionale, la rechiziționarea clădirilor.

D. M. Pherekyde, președinte: D-lor senatori, orele fiind înaintate, rog pe Sfinția Sa să continue cuvântarea la începutul sesiunii viitoare.

Sedința este ridicată.

Sedința viitoare Luni 9, Iunie, la ora 15.

— Sedința se ridică la ora 18,5.

PARTEA II.

(Sedința dela 9 Iunie.)

D. M. Pherekyde, președinte: P. S. S. Episcopul Dr. Iuliu Hossu are cuvântul în continuare.

P. S. S. Episcopul român greco-catolic al Gherlei, Dr. Iuliu Hossu: D-le președinte, d-lor senatori, în sedința premergătoare, am expus aci, înaintea d-niilor voastre, soarta prin care au trecut școalele bisericilor românești de dincolo de Carpați, luptele purtate pentru păstrarea și apărarea lor, încercările la cari au fost supuși, după declarația fericită a Unirii tuturor românilor. Am ajuns cu expunerea acestui mare proces care la nici un caz nu trebuia să se petreacă în fața poporului uimit de cele ce vedeă, ci între factorii competenți cari au căderea de a aduce o hotărâre în această atât de importantă chestiune pentru interesele neamului,

până acolo unde, după ce prin trecerea învățătorilor la Stat, parte de bună voie, pentru a sări în ajutorul Statului, lăsați chiar de noi să treacă la școlile acestui Stat, acum al nostru, parte din lipsa salariilor cari nu le primeau cu ani de rândul, decât în măsură mai redusă ca învățătorii dela școlile Statului și pe urmă prin statificarea așa zisă „pe loc” a tuturor învățătorilor, la un moment dat, rămași fără învățători, am ajuns ca nouă și numai nouă, bisericilor românești de dincolo de Carpați, să ni se rechiziționeze mai toate clădirile de școală.

O să-mi permit să pomenesc numai încă o adresă, aceea prin care au fost statificați pe loc toți învățătorii cari mai rămăseseră în slujba bisericilor, după toate cele petrecute și în ciuda tuturor celor petrecute. Directoratul general din Cluj ne înștiințează că „toți învățătorii școlilor primare românești” și se spune limpede și precis a celor „românești”, „sunt numiți pe ziua de 1 Noembrie 1921 la cerere proprie, ca învățători de Stat, în comunele unde funcționau mai înainte ca confesionali”.

Așa dar, este o măsură luată în general, dar numai pentru școlile bisericilor românești de dincolo de Carpați.

Aceasta este statificarea pe loc ca să funcționeze mai departe în aceleași clădiri și în aceleași condițiuni, numindu-se doar dela o zi anumită „de Stat”, împlinind aceeași slujbă, nealterându-se nimic din cele ce se privesc slujba, așa cum spune revizorul când promulgă acest ordin: „această numire la Stat, a învățătorilor români confesionali nu alterează întru nimic chestiunea proprietății școlilor cari rămân și mai departe a comitetelor bisericesti până la aranjarea definitivă a școlilor primare în acord cu autoritățile superioare bisericesti”. Vă rog să vedeți cum se termină această adresă a directoratului învățământului din Cluj, care este un ordin litografiat, cecece arată că acest ordin a fost trimis tuturor episcopilor din Ardeal: „tabloul învățătorilor din eparhia d-voastră, numiți la Stat, îl vom împărtași veneratului consistor, îndată ce-l vom avea complet, după încheierea tuturor numirilor”.

Așa dar, se făcea o statificare pe loc, înainte de a se putea face tabloul complet al tuturor numilor, rămânând în urmă să se comunice tuturor bisericilor și consistoriilor românești de peste Carpați un tablou de numiri, atunci când ele vor fi complete. Acest conspect însă nici când nu a fost trimis.

Fără îndoială, d-lor senatori, că mare durere ne-a cuprins sufletul, pentru felul cum s'a procedat mai ales pentru faptul, că vedem precizat în acest ordin că numai școlile românești se statifică, respective învățătorii dela școlile bisericilor românești.

Am scris eu aceluiași directorat din Cluj să binevoiască să ne comunice dacă această măsură s'a luat pentru toate școlile confesionale din Ardeal, ori numai față de școlile bisericești care au mare parte în aceea că astăzi mai există români aici cari să fie martori acestui ordin. Nici la această scrisoare nu am primit nici un răspuns. Aceasta a fost durerea noastră.

A urmat, d-lor senatori, ultima fază a acestui proces dureros, când ni s'au rechiziționat clădirile. Ajunși fără învățători trebuie să ni se iea și clădirile.

Biserica mai înainte atât de dârăză întru apărarea drepturilor sale, nu a dat glas de durere atânci când s'au luat atari măsuri fără să fie consultată înainte, fără să se încerce a se afla o înțelegere pentru mulțumirea tuturor și, de bună seamă, o înțelegere satisfăcătoare și sufletelor acelor români cari cu atâta tărie au apărat drepturile bisericilor lor. Am cerut însă cu insistență forurilor competente, sanarea răului și suprimarea abuzurilor, fără a o primi.

Cu toată suferința ce ni s'a cauzat, cu toată umilirea chiar, la care am fost expuși prin nebăgarea în seamă a autorității bisericesti superioare, noi am dat clădirile, unde ni s'a cerut și unde numai s'a putut. Forurile competente pentru a da clădirile au fost episcopii. Însă acestea de cele mai multe ori nu au fost consultate, nu au fost întrebat, iar preoții nu aveau putere să hotărască în această chestiune. Prin urmare, fără să fim întrebați, s'a procedat la rechiziționarea forțată a clădirilor școlare. Măsură jicnitoare și întru nimic motivată. Se înțelege că oficiile subalterne îndeplinesc numai ordinele superioare și nu are nici o vină primpretorul plasei Tașnad, în rechiziționarea clădirilor școlare bisericesti din plasă sau circumscripțiunea sa.

Iată un singur ordin de rechiziționare: Comisiunea administrativă a județului Sălaj cu No. 172/922, ordonă rechiziționarea tuturor școlilor confesionale române și precizează aci că numai cele românești se rechiziționează pentru școli de Stat, împreună cu mobilierul, rechizitele școlare, locuința învățătorului, curtea și grădina aparținătoare. Decis. În baza regulamentului pentru locuință No. 4868 din 1921, art. 1, punctul II, rechiziționează pentru școlile de Stat, edificiile școlilor confesionale române, împreună cu mobilierul, rechizitele de școală, cu locuința învățătorului, curțile și grădinile aparținătoare din comuna Derșida, Supurul-de-Sus, Giorocuta, Supurul-de-Jos, Unimăt, Achis, Chișfalău, Cig, Ghirolt, Căuși, Hotoan, Santău, Chereuș, Pir, Bolan, Păgaia, Cehalul Român, Orbou, Blagea, Silvaș, Seuca,

Socaciu, Cheja, cu un cuvânt toate clădirile școlare din plasă.

Ceeace s'a făcut aici s'a făcut peste tot în eparhiile bisericii noastre.

D. Dr. C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii: La ce dată se petrece aceasta?

P. S. S. Episcopul Dr. Iuliu Hossu: La 4 Maiu 1922.

D-lor senatori, aceasta este ultima fază a procesului dureros care s'a purtat pentru această școală la noi. Pentru noi de bună seamă a fost de neînțeles acest lucru și această procedură, alt fapt mai dureros ca acesta nu poate fi. Școala noastră nouă ne a fost scumpă și în trecut și nu numai că ne-a fost scumpă, dar ea a ajuns să formeze o parte din sulietul nostru. D-voastre știți că dacă ar fi vorba numai despre un obiect oarecare cu cari te-ai obișnuit ani de-a rândul purtându-l și încă îți este foarte greu când trebuie să te desparți de el, dar ce trebuie să fie atunci când îți lipsește o parte din corp?

În timpul războiului, cercetând diferite spitale am văzut o mulțime de bieți români fără un picior sau fără o mână și i-am auzit spunând că îi dor degetul dela mână ori piciorul pe care nu-l mai aveau, oare credeți că nu simțim și noi aceeași durere, când pierdem o parte din însuș sufletul nostru? De bună seamă că da. Și dacă am trece ușor peste această chestiune aceasta ar constitui, cum prea bine a spus I. P. S. S. Mitropolitul Primat, ● dezertare dela o datorie, o abandonare a unei cauze dintre cele mai juste ce pot să existe. Pentru aceea noi ținem cu sfințenie la aceste școli ale noastre.

Din cele expuse cred că este limpede că școlile bisericii noastre, oricare ar fi starea lor de fapt, la cari au fost aduse prin lungul și durerosul martiriu la cari au fost suse, există plenitudinea drepturilor sale. Pe dreptul că dar de așteptat ca în proiectul de față, unde se înșiră școalele publice, să fie pomenite și școalele confesionale, pentru că aceasta a fost ființa lor în trecut și așa există ele după drept azi.

De fapt ce vedem în proiect?

În art. 2 al proiectului de lege, se pune în paranteză după școlile de Stat consecvent cuvântul „publice”, ceea ce însemnează că singure școlile de Stat sunt publice în țară, deși școlile bisericilor românești au fost și sunt și ele școli publice, ca și cele de Stat, investite cu toate drepturile pe cari le aveau școlile de Stat

D-lor senatori, m'am extins mult întru expunerea întregului proces care s'a purtat școlilor noastre în cursul acestor 5 ani, pentru a evidenția că și azi, când am ajuns la sta-

rea dureroasă că școlile noastre aproape nu mai sunt în funcțiune, dreptul nostru la aceste școli a rămas neatins; ele toate există și azi în dreptul lor, pentru că toate măsurile luate împotriva lor pentru a le pregăti moartea, n'au putut cătuș de puțin atinge acest drept.

Când am făcut această apologie în legătură cu această cauză, dați-mi voie d-lor senatori, ca aci, în fața reprezentanților țării, așa dar în fața țării întregi, să aduc din partea noastră, din partea bisericii pe care o reprezintă, o călduroasă mulțumire aceluia mare bărbat, care cu inima generoasă de Mecenat, a sacrificat sume fabuloase pe acea vreme, pentru aceste școli, când erau în lipsă mare și în grele lupte. Acesta este marele bărbat Stroescu (aplaude), care este aci în mijlocul nostru. Să fie asigurat că, atât timp cât este o inimă de român, care face parte din această biserică românească unită din Ardeal, în sufletul nostru va trăi neperitoare recunoștința care i-se cuvine. (Aplause).

Eu nu cred că intențiunea d-lui ministru a fost ca să pună pecetea pe procesul acesta al școlii bisericilor românești prin art. 2 din proiectul de lege, respective prin paranteza fatală care s'a adus acolo.

Eu, și noi cu toții, cari am fost chemați de atâtea ori ca să ne consultăm asupra celor care se cuprind în acest proiect, din punct de vedere al instrucțiunii religioase, ne-am convins de înaltul și luminatul patriotism de care este însuflețit și de dragostea de neam care îl călăuzește în toți pașii săi, când a venit cu acest proiect.

Eu, cu adevărat, simt admirație, că un bărbat ca d. ministru care ar putea să trăiască neturburat, neagit și nepreocupat de nimic, s'a agitat și frământat atât de mult și a lucrat cu sufletul cald de român, și putem spune, a pus o parte din sufletul său la acest proiect. (Aplause).

Pentru aceasta, apelez la inima d-lui ministru, ca să fie cu aceeași căldură față de această insituție a bisericii, care voințe, cu toată ființa sa, să se pună în slujba marilor interese ale neamului și ale țării.

Biserica, în puterea dreptului nativ al ei și în urma luptelor duse până la sânge pentru susținerea lor în cursul veacurilor de o presiune și mai ales atât de înverșunate în acordul lor final, ține cu toată hotărârea la existența lor, formând ele o parte aleasă și foarte simțitoare a sufletului nostru.

(Va urma).

Pentru partea neoficială răspunde: Iosif Sângeorgean